

Kulturen til forhandling

– kulturmøder før og nu i Tranquebar

Af Esther Fihl

I 1620 grundlagdes handelsstationen Tranquebar i Sydindien som Danmarks første koloni, og her indledtes vores første systematiske møde med fremmede økonomier, traditioner og religioner. Denne artikels forfatter er forskningsleder for det store internationale forskningsprojekt Tranquebar Initiativet, der forsker i kulturmøder før og nu i den tidligere koloni

Går man en tur op ad Bredgade i København springer gadens store bygninger og fornemme palæer straks i øjnene. Det var her, adel og købmænd indrettede sig med vinteradresser i storbyen, og deres palæer vidner i dag om 1700-tallets handelsmæssige velstand i det, der kaldes den florissante periode. Dansk økonomi var sidst i 1700-tallet præget af en kolonihandel, der kastede store summer af sig med betydeligt spin-off i resten af samfundet.

I kølvandet på især Hollands og Englands etablering af kolonier rundt om i verden blev der i løbet af det 17. og 18. århundrede opbygget også et dansk kolonirige. Skønt omfanget af dette ikke kunne stå mål med de øvrige store europæiske nationers, så kom det alligevel i til at antage form af et sammenhængende handelssystem med Danmark som centrum.

Danske selv- og fremmeopfattelser

Parallelt med, at Danmark opbyggede sit kolonivæsen i Ostindien, Vestindien, Grønland og på Afrikas Guld-kyst, etablerede man vidtstrakte handelsforbindelser i det fremmede. Disse aktiviteter rundt om i verden bragte for alvor danske handelsmænd, søfolk, soldater,

embedsmænd og missionærer i berøring med oversøiske samfund af vidt forskellig art. De oversøiske kontakter kom i årenes løb til at virke som betydningsfulde udfordringer til danskernes forestillinger om sig selv og andre folkeslag.

De skiftende verdensbilleder, der kom ud af kulturmøderne, indgik som vigtige led i beslutningsprocesserne i de forskellige perioder af kolonitiden. De er interessante at studere for at kunne sætte historisk perspektiv på nutidens danske selv- og fremmedopfattelser og vores moderne ageren i en globaliseret verden. I det hele taget er det vanskeligt at forstå dansk historie uden også at beskæftige sig med den danske kolonihistorie og de kulturmøder, som blev resultatet.

Og det er netop det, Tranquebar Initiativet gør. Tranquebar Initiativet er et forskningsprojekt, som er indledt på initiativ af Nationalmuseet, og som har fokus på udforskningen af kulturmøder før og nu, herunder den materielle indo-danske kulturarv i den tidligere danske koloni i Sydindien. Initiativet har siden dets start i 2005 modtaget bevillinger fra en lang række råd og private fonde og involverer cirka 25 forskere i Danmark, Indien, Tyskland, Italien og Norge. Hertil kommer en



Fort Dansborg set fra Paradepladsen. Monumentet til venstre blev sat for den første lutherske missionær, der gik i land i 1706 på Tranquebars kyst, Bartholomæus Ziegenbalg. Han var udsendt af Frederik 4. og er hovedårsagen til, at Tranquebar i dag er kendt i udlandet.
Foto: Esther Fihl.

lang række studerende som har været i forskningspraktik eller ansat som assistenter på projektet. De videnskabelige discipliner, der er repræsenteret i projektet, tæller blandt andet historie, antropologi, arkæologi, arkitekturhistorie, kunsthistorie, litteraturhistorie, indologi og religionsvidenskab.

Første danske aktieselskab

Den danske kolonihistorie tog sin begyndelse i 1616, da Dansk Ostindisk Kompagni blev stiftet efter hollandsk forbillede og fik kongelig eneret på at besejle Ostindien, Kina og Japan. Kompagniet var Danmarks første aktieselskab, og selskabsformen med kapitalens upersonlighed var en helt ny og ukendt måde at organisere sig på for den danske handelskapital. Købmændene var ikke vant til at give deres kapital i ”ubekendte skrivers

lod” og overlade de økonomiske dispositioner til en direktion og en direktør. Dette forhold – sammen med det ukendte rejsemål – betød, at aktietegningen forløb meget langsomt.

Til gengæld var kongen interesseret. Som hovedaktionær og pengeudlåner spillede Christian 4. en betydelig rolle i den danske ekspansion i Asien. Den danske kronens udstedelse af monopoler og privilegier til kompagnier var desuden led i en langsigtet finans- og erhvervspolitik, der skulle gøre Danmark uafhængig af udlandet og skabe grundlag for en øget beskatning, der kunne sikre kronens og statens velstand og position. Når det kapitalfattige Danmark på dette tidspunkt koncentrerede sine sparsomme økonomiske og kommercielle ressourcer i handelskompagnier, var det altså udtryk for en realistisk erkendelse af, at der måtte opbygges en

vis volumen og kontinuitet, hvis man ønskede at etablere handel på fjerne destinationer. Fordelene ved denne alliance var på kronens side de samfundsøkonomiske fordele, som handelskompagnerne kunne bibringe landet, og på kompagniernes side den indenrigs- og udenrigspolitiske støtte, som kongen til gengæld kunne yde dem.

Porcelæn, piber og peber

Den første danske koloni, Tranquebar, blev etableret i 1620 i den tamilsktalende del af Sydindien. Året forinden og efter en lang og hård sejlads ankom hertil en flåde udrustet i fællesskab af Christian 4. og Dansk Ostindisk Kompagni. Kongens udsendte admiral og gesandt Ove Giedde sørgede for, at der mellem Christian 4. og den lokale fyrste i Thanjavur blev indgået en kontrakt om, at Danmark kunne etablere sig i Tranquebar og her opføre Fort Dansborg. Efter dette forblev Tranquebar på danske hænder, indtil kolonien i 1845 blev solgt til England.

Fortet kom til at virke som et kommercielt og militært knudepunkt, også for de øvrige danske handelspladser, som efterhånden blev grundlagt i Sydøstasien. Det var her, man opbevarede de eftertragtede ostindiske handelsvarer i form af krydderier, tekstil, elfenben og kinesisk porcelæn, indtil de rigtige monsunvinde kunne føre de store, danske ostindiensskibe hjemover.

Bortset fra voldgraven, som er dækket til, eksisterer Fort Dansborg den dag i dag, læderet af vind og vejr, men ellers intakt. Bygningsarkitektonisk og set i en dansk sammenhæng er det intet mindre end en perle – et dansk forsvarsværk, der står nogenlunde som det blev opført i 1600-tallet. Voldgraven blev sidst i 1600-tallet dækket til, fordi fortets fundament var ved at skride ud. I dag undersøges voldgraven af danske og indiske arkæologer, der finder porcelæn, piber, peber, lokumsindhold, madrester, og hvad man ellers har båret over vindebroen



Tempelprocession med danske embedsmænd, der står og kigger på, at guden tages ud af templet og bæres i procession. Mændene med snore over brystet er braminiere, og foran danser tempeldanserinder for at glæde guden og via dansen formidle gudens lykke til landsbyen. Farvelagt stik, kunstner ukendt. Handels- og Søfartsmuseet.

af ting og sager – kort sagt: de materielle spor af dagliglivets kulturmøder på og omkring fortet.

Krydderier i maden

Et vigtigt aspekt i ethvert kulturmøde er mad. Tranquebar Initiativet forsker i mødet mellem forskellige madtraditioner og optagelsen af nye madvaner i både europæisk og indisk kultur. Et af de allervigtigste incitamenter for Christian 4. til at oprette kolonien Tranquebar var netop udsigten til en indbringende handel med krydderier. Over hele Europa var stærkt krydret mad blevet ret almindelig i løbet af Middelalderen. Selv i de fattigere husholdninger var det efterhånden blevet gængs skik at spise mad, der var godt krydret med for eksempel peber, hvidløg, senep, fennikel, pæonfrø og udtræk kogt på både dyrkede og vilde urter. I de mere velhavende husholdninger blev maden desuden krydret med roden af galanga, krydderelliker, kardemomme, muskatblomme, cubeb-peber og mange andre krydderier.

Krydderiernes popularitet kom sig af, at en kraftig kryddring af maden ofte kunne dulme smagen af harsk kød og fisk og samtidig virkede bakteriedræbende. Mange af krydderierne virkede desuden befordrende på 1600-tals-danskerens fordøjelse, der kom på hårdt



Som Tranquebar Initiativets logo er valgt et farvelagt prospekt fra 1727, hvor man kan se Dansborg med sømuren, der endnu ikke er forsvundet i havet. På stranden ligger katamaraner ligesom på det moderne billede. Bag muren kan man se byen med pagoder og danske bygninger. Grev Laurvigs Skibsjournal 1727, Rigsarkivet

arbejde med det stærkt saltede og hårdt tørrede kød, der var en fast bestanddel af datidens køkken.

Men brugen af krydderier var også en modesag. I danske opskrifter fra 1600-tallet kan man læse, at bygsuppe kogtes med ikke mindre end syv forskellige krydderier – og i en opskrift på friske jordbær indgik peber, ingefær, galangarod, safran og eddike farvet med alkanarod.

Mødet med et fremmed samfundssystem

Et af de forhold, Tranquebar Initiativets forskere interesserer sig særlig for, er, hvordan danskere og indere igennem historien har håndteret interkulturelle konflikter. Efter etableringen af den danske koloni voksede der en indisk-dansk by frem omkring Fort Dansborg med et opland af skattebetalende landsbyer. Og det førte uundgåeligt til kulturelt funderede sammenstød – for eksempel mellem forskellige måder at handle og eje jord på og forskellige måder at opkræve skat på.

Det sydindiske fyrstedømme Thanjavur, inden for hvis område Tranquebar lå, har fra gamle dage været præget af et arbejdsintensivt og udbytterigt overrislingslandbrug, som udgjorde grundlaget for et sammensat og kompliceret samfundssystem. I landsbyerne herskede et sindrigt system af sædvanerettigheder, der angav, hvordan jordens produkter skulle fordeles mellem bønder, landarbejdere og andre grupper, hvis erhverv gik i arv fra

generation til generation. De lokale magthavere tilegnede sig deres andel af landsbyernes overskud, men samtidig var der plads til, at både de gamle hindutempler og handelslivet – det lokale såvel som langdistancehandelen – kunne spille en rolle i samfundet.

Både sædvanerettighederne og de nedarvede erhverv er i nogen grad knyttet til det lokale kastesystem. Kastesystemets forskellige grupper tilskriver sig selv og hinanden forskellig rang, men har samtidig indbyrdes evigt forskellige meninger om gruppernes placering på kastehierarkiets rangstige. Dette samfundssystem var uhyre vanskeligt at forstå for de udsendte danskere, og misforståelserne var kim til flere konflikter i kolonien, hvilket man kan læse om i både tamilske og danske kilder, der opbevares på Rigsarkivet i København og i arkiverne i Chennai.

Mission og videnskabelige netværk

Fra 1706 blev Tranquebar hjemsted for den første lutherske mission i Asien, og i dag besøges den gamle danske missionskirke hvert år af kristne pilgrimme fra hele Indien. Mange af kolonitidens missionærer var akademisk uddannede fra Tyskland, og flere bedrev ved siden af deres missionsgerning også videnskabelige studier i lokalområdet inden for sprog, medicin, botanik, astrologi, zoologi og etnografi. Fra Tranquebar dannede de videnskabelige netværk med missionærer og videnskabs-

mænd i andre verdensdele, med hvem de udvekslede ideer, publikationer og videnskabelige data.

Det enorme arkivmateriale fra den dansk-tyske mission i Tranquebar opbevares i dag for størstedelens vedkommende i Halle i Tyskland. Store dele af materialet er i de senere år blevet digitaliseret og er nu genstand for intense studier verden over. Nogle af Tranquebar Initiativets forskere – både danske og indiske – indgår således i et stort internationalt fællesskab om at udforske disse kilder. En anden af projektets forskere undersøger den kulturelle prægning af missionens børn, både danske og indiske, på de danske missionsstationer i slutningen af 1800-talet – en undersøgelse, der blandt andet handler om de forskellige traditioner for religion, opdragelse og 'civilisering'.

Religion i nutidens Tranquebar

Tranquebar kendes også under det tamilske navn *Tharangambadi*, som betyder 'byen ved de syngende bølger'. Den er i dag en middelstor landsby efter indiske forhold og huser omkring 10.000 indbyggere. Af disse er omtrent halvdelen fiskere, mens de øvrige er beskæftiget inden for landbrug, handel og service. Lokalsproget er tamil, som i Sydindien tales af cirka 80 millioner mennesker, fortrinsvis i delstaten Tamil Nadu.

Både hinduisme, islam og kristendom er repræsenteret i dagens Tranquebar, og befolkningens religiøse tilhørsforhold svarer nogenlunde til det øvrige Sydindiens. Hindubefolkningen er langt den talrigeste og udgør cirka 90 procent af befolkningen, mens muslimer og kristne er ret fåtallige og udgør cirka 10 procent. Det ret fredelige samspil lokalt mellem mennesker med forskellige religioner er et af de emner, Tranquebar Initiativets religionssociologer beskæftiger sig med. Sammen med projektets skolehistorikere forsker de i, hvordan religi-

ønsmodet har udspillet sig i områdets skoler, der stort set alle i dag drives af kristne kirker og organisationer – en tydelig arv fra den danske kolonitid.

Kaster

Langt mere markant end forskellene i religion synes de sociale skillelinjer mellem kasterne at være. Disse skillelinjer er baseret på nedarvede traditioner i forhold til erhverv, rettigheder, forpligtelser, spisevaner, omgangstone og meget mere. Det sociale og økonomiske liv i nutidens Tranquebar prægnes stadig af, at bestemte kaster varetager bestemte arbejdsområder. Systemet reproducerer sig selv, idet man fortrinsvis gifter sig inden for sin egen gruppe eller kaste. Nogle kaster arbejder som bønder, andre som oliepressere, atter andre som købmænd, kvægavlere, tempelpræster, smede, musikanter, safttappere, indlandsfiskere, kystfiskere, astrologer eller naturlæger. Et delprojekt sætter netop fokus på syndiske naturlæger, som udøver det, man kalder Siddha-medicin. Siddha-medicinen tilskrives en guddommelig oprindelse, idet både universet og menneskekroppen menes at stamme fra elementerne vind, ild, æter, jord og vand – der også er grundlaget for den komplekse kosmologi, som danner grundlaget for patientbehandling. Et andet af Tranquebar Initiativets delprojekter ser på levevilkårene for nutidens såkaldte kasteløse, som traditionelt er blevet betragtet som urene. Disse har sædvanemæssigt arbejdet som landarbejdere, og undergrupper har varetaget jobs som skomagere, gadefejere, kloakrensere, latrintømmere og bedemænd. I forbindelse med Tranquebar Initiativets deltagelse i Galathea 3-ekspeditionen¹ har disse studier ført til indsamlingen af 500 genstande til Nationalmuseets Etnografiske Samlinger – et godt supplement til de genstande, der blev indsamlet i Tranquebar på den 1. Galathea-ekspedition i 1845.

1 Med 14 delprojekter var Tranquebar Initiativet det mest omfattende projekt på Galathea3-ekspeditionen. Læs mere på <http://www.galathea3.dk/dk/Menu/Forskning/Nationalmuseets+Tranquebar+Initiativ>

Fiskerne og tsunamien

Fiskerne udgør i dag den største kaste i Tranquebar og har i nogen grad deres egen livsform, der kommer til udtryk gennem påklædning, spisevaner, moral, sprogbrug og i det rituelle og religiøse liv. Fiskerne har fra gammel tid boet nord for den tidligere danske bydel i et område lige ud til havet, indtil tsunamien i julen 2004 nærmest totalt udsløttede deres kvarter. Siden har en stor del af de overlevende fiskerfamilier været indkvarteret i midlertidige barakker, der blev bygget som et led i den nødhjælp, som den indiske stat og internationale NGO'er ydede efter katastrofen. Fiskernes og de øvrige lokales måder at håndtere mødet med den internationale NGO-verden er genstand for antropologiske studier i regi af Tranquebar Initiativet, der også undersøger de mere langvarige transformationer, som fiskersamfundet har undergået siden 1980.

Kulturarv og turisme

Ligesom Bredgades palæer og Københavns store pak-huse på havnefronten vidner om Danmark som fortidig kolonimagt, således findes der også i Tranquebar en bygningsmasse, som illustrerer den fælles dansk-indiske historie. Byens hovedindgang *Landporten*, de store huse og kirkerne fra danskertiden præger stadigvæk *King Street*. Denne gade fører ud til Paradepladsen foran Dansborg, som for nylig er istandsat af den danske Trankebarforening, der er drevet af privatpersoner. Ud mod pladsen ligger også den tidligere guvernørbolig, der engang var byens mest statelige residens. Det danske Nationalmuseum er for øjeblikket involveret i et inten-

samarbejde med indiske arkitekter og myndigheder om at restaurere bygningen på basis af historiske tegninger, kilder og fotografier bevaret i danske arkiver. Det stærke lokale engagement i restaureringsprojektet er af afgørende betydning for, at det kan lykkes, ikke mindst fordi restaureringen skal baseres på de samme lokale håndværksteknikker, som blev anvendt, da bygningen blev opført i 1793. For at sikre bygningen for fremtiden formuleres der samtidig planer for brug og vedligeholdelse vægtet i forhold til lokal bæredygtighed.

De lokale indiske myndigheder i delstaten Tamil Nadu er tillige i færd med at udvikle Tranquebar som *Heritage Area* (kulturarvsområde) og har planer om at gøre byen til en eksklusiv destination for kulturarvsturisme. Tranquebar Initiativets forskere følger udviklingen og sætter spot på de kulturelle og sociale forhold, som skaber kulturarv og historisk bevidsthed på tværs af kulturer – for eksempel i form af banal nationalisme i tidligere tiders danske rejselitteratur fra Tranquebar. For hvad skal man i denne interkulturelle kontekst lægge i begrebet kulturarv? Og hvis kulturarv er det, man søger at bevare?

Således er fortidens og nutidens kulturmøder i Tranquebar kædet uløseligt sammen. Det er netop det, der gør stedet til et oplagt studieobjekt for et internationalt forskningssamarbejde, hvis vigtigste mål er at bidrage med ny viden om, hvordan kultur blev og bliver forhandlet i fortidens og nutidens kulturmøder.

Læs mere om Tranquebar Initiativet på <http://tors.ku.dk/forskning/tranquebar/>.

Tranquebar Initiativets formål

- 1) **At tilvejebringe ny viden om Tranquebar før og nu af relevans også for området selv.**
- 2) **At sætte fokus på de danske kolonier i Indien og deres betydning for dansk historie i det 17. til 19. århundrede, særligt kulturmødet mellem danske embedsmænd, soldater, læger, missionærer og købmænd på den ene side og forskellige repræsentanter for det tamilske samfund på den anden.**
- 3) **At igangsætte en ny etnografisk indsamling fra Tranquebar til indiske og danske museer, herunder Nationalmuseet i Danmark, og derved sammen med eksisterende samlinger danne grundlag for kommende udstillinger om blandt andet kulturmøder.**
- 4) **At deltage i bevaringen af de fysiske levn fra den dansk-indiske periode, særligt bygningerne i Tranquebar by og de omkringliggende haver, i et samarbejde med indiske forskere og myndigheder.**
- 5) **At skabe et tværvidenskabeligt netværk mellem individuelle forskere og institutioner i Danmark, Indien og andre relevante lande.**
- 6) **At skabe en model for fremtidig dansk forskningssamarbejde med ikke-europæiske lande.**
- 7) **At formidle Initiativets resultater til offentligheden i både Danmark og Indien.**



ESTHER FIHL er mag. art. i Etnografi og Socialantropologi og dr. phil. på en afhandling om nomader i Centralasien (2002). Hun er professor på ToRS med Tranquebar som særligt område og har siden 2005 været forskningsleder for det samlede Tranquebar Initiativ. Hun har regelmæssigt været på forskningsophold i Tranquebar siden 1981, hvor hun har interesseret sig for de socioøkonomiske transformationer i kystfiskernes samfund, blandt andet i kølvandet på tsunamien. Hun er desuden næstformand for Det Strategiske Forskningsråd (siden 2008).